

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський державний університет ім. Петра Могили

Р. В. Чупрін

ВСТУП ДО ПОЛІТОЛОГІЇ

Методичні рекомендації

Випуск 231

Видавництво ЧДУ ім. Петра Могили
Миколаїв – 2014

УДК 32 (075.8)

ББК 66я 73

Ч 92

Рекомендовано до друку кафедрою політичних наук (протокол № 10 від 23 травня 2014 р.) та вченою радою ЧДУ ім. Петра Могили (протокол № 12 від 2 липня 2014 р.).

Рецензенти:

Іванов М. С., д. політ. н., професор кафедри політичних наук ЧДУ ім. Петра Могили;

Простова О. І., к. політ. н., в. о. доцента кафедри політичних наук ЧДУ ім. Петра Могили.

Чупрін Р. В.

Ч 92

Вступ до політології : методичні рекомендації / Р. В. Чупрін. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. – 92 с. (Методична серія ; вип. 231).

Методичні рекомендації містять тематику лекцій, плани практичних занять та методичні вказівки до них, тематику самостійної роботи студентів, практичні завдання, питання до іспиту. Вони розраховані на первинне ознайомлення студентів зі спеціальністю «Політологія».

Призначено для студентів першого курсу, які навчаються за спеціальністю «Політологія».

УДК 32 (075.8)

ББК 66я 73

Зміст

Концепція викладання дисципліни	4
Опис навчальної дисципліни	8
Структура навчальної дисципліни	9
Тематичний план лекцій	11
Плани семінарських занять	17
Питання до іспиту.....	70
Система оцінювання роботи студентів з дисципліни.....	72
Рекомендована література	74
Словник	77
Відповідність підсумкових триместрових рейтингових оцінок у балах оцінкам за національною шкалою та шкалою ECTS	88

Концепція викладання дисципліни

Значення навчальної дисципліни «Вступ до політології» в реалізації освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів політології зумовлене її специфікою як першої професійно орієнтованої дисципліни, з якої студенти починають ознайомлення зі своїм майбутнім фахом. Оволодіння професійно-орієнтованими дисциплінами передбачає потребу засвоєння студентами базового категоріального апарату, інструментарію політичної науки, знання змісту найбільш важливих першоджерел, вміння опрацьовувати наукову літературу. Саме цей курс покликаний закласти підґрунтя для більш глибокого вивчення предмета науки в межах наступних професійно-орієнтованих дисциплін.

Метою вивчення курсу «Вступ до політології» є озброєння студентів знаннями і уміннями орієнтуватися в основних світових і вітчизняних політологічних школах і напрямках, оволодіння категоріальним апаратом та інструментарієм політичної науки. У результаті проходження курсу вони повинні навчитися вирізняти теоретичні, духовні, прикладні, інструментальні компоненти політичного життя, одержати уявлення про політичні явища та процеси у світі, геополітику, геополітичний статус України. У студентів також мають сформуватися навички політичного аналізу, вміння застосовувати політичні знання у своїй професійній, громадській та політичній діяльності.

Міждисциплінарні зв'язки. Курс «Вступ до політології» розпочинає підготовку студентів за спеціальністю «Політологія», готуючи базу для вивчення наступних дисциплін. Матеріал курсу скомпонований таким чином, щоб ознайомити студентів з основними проблемами, які вони більш глибоко вивчатимуть пізніше, але при цьому не перенавантажити їх, уникнути повторів у майбутньому. Найбільш тісно курс пов'язаний з такими дисциплінами, як «Загальна теорія політики», «Політична соціологія», «Історія зарубіжних політичних вчень», «Історія політичної думки України».

Вимоги до знань та вмінь, якими студент повинен оволодіти за результатами вивчення дисципліни:

Модуль 1

Перший модуль включає теми, в яких розкриваються основні методологічні засади політичної науки, сутність понять політики та політичної влади.

Завданням студентів є оволодіння такими навичками:

- визначати об'єкт і предмет політології;
- розкривати взаємозв'язок політології з іншими науками;
- розуміти сутність основних функцій політології;
- характеризувати методи, які використовує політологія;
- визначити сутність політичної влади і характеризувати основні підходи до її вивчення;
- аналізувати структуру політичної влади та механізми її функціонування;
- пояснювати поняття легітимності влади, кризи легітимності і засобів подолання такої кризи.

Модуль 2

Другий модуль включає теми, в яких розкривається процес становлення політичної науки, розглядається історія розвитку як світової, так і української політичної думки.

Завданням студентів є оволодіння такими навичками:

- встановлювати хронологічну послідовність формування і розвитку політичної думки в історії людства;
- оцінювати внесок видатних мислителів у становлення і розвиток політичної науки;
- мати уявлення про основні національні політологічні школи та їх провідних представників;
- розуміти особливості формування і розвитку суспільно-політичної думки на українських землях;
- виділяти основні напрямки суспільно-політичної думки в Україні в різні періоди її історії.

Модуль 3

Третій модуль включає теми, у яких стикаються три системи: особистість, політика, суспільство. Мета викладеного в модулі матеріалу – поглибити уявлення студентів про характер, деякі принципи і механізми взаємодії цих систем.

Завданням студентів є оволодіння такими навичками:

- вміти визначати політичну систему та її структурні елементи;
- знати основні типології політичних систем;

- визначати основні функції політичної системи;
- знати основні типологічні ознаки сучасних політичних режимів;
- вміти аналізувати основні критерії виділення політичного режиму в окремий тип;
- характеризувати відмінності демократичного, авторитарного і тоталітарного режимів;
- визначати поняття «держава» та знати структурні елементи держави;
- характеризувати основні ознаки держави та її найважливіші функції;
- знати основні теорії походження держави;
- описувати основні форми державного правління та територіального устрою держави і характеризувати відмінності між ними;
- визначати поняття «правової держави» та «соціальної держави», знати основні різновиди останньої;
- визначати поняття «політична партія» та «партійна система»;
- характеризувати основні функції політичних партій та громадських організацій;
- пояснювати причини виникнення політичних партій та розрізняти основні стадії їхнього розвитку;
- знати основні типології політичних партій;
- визначати поняття «політичної культури суспільства»;
- знати структуру політичної культури та її основні типи;
- характеризувати поняття «політичної свідомості» та вміти визначати її складові елементи;
- визначати поняття «соціальна стратифікація» та «соціальна мобільність»;
- знати основні типи соціальної стратифікації та соціальної мобільності;
- характеризувати явище політичної стратифікації;
- визначати поняття «політична соціалізація» та знати основні наукові підходи до розуміння даного явища;
- аналізувати основні відмінності між етапами політичної соціалізації;
- характеризувати основних агентів політичної соціалізації та фактори, що впливають на цей процес;
- визначати сутність поняття «політична участь» та знати основні форми політичної участі особистості;
- характеризувати причини політичного відчуження та феномен «абсентеїзму»;

Вступ до політології

- визначати поняття «політична еліта» та наукові підходи до пояснення існування політичних еліт;
- знати макіавеллістські та сучасні концепції еліт;
- характеризувати основні системи рекрутування еліт та їхні переваги і недоліки;
- аналізувати природу і сутність політичного лідерства;
- характеризувати основні концепції політичного лідерства та функції політичного лідера в суспільстві;
- знати основні типології політичного лідерства;
- розуміти поняття «демократії» та виділяти її найважливіші ознаки;
- характеризувати переваги та недоліки основних різновидів демократії;
- розуміти поняття «виборів» та «виборчої системи»;
- знати принципи проведення вільних демократичних виборів та їхні функції;
- характеризувати основні різновиди виборчих систем;
- знати основні концепції демократії;
- розуміти сутність, цілі, функції і засоби зовнішньої політики держави;
- визначати поняття «міжнародні відносини» та «міжнародні організації»;
- характеризувати найважливіші міжнародні організації сучасності;
- знати особливості та тенденції сучасних міжнародних відносин;
- характеризувати місце України в сучасному геополітичному просторі.

Курс **«Вступ до політології»** розроблений за модульно-рейтинговою системою та включає лекції (28 годин), групові заняття (56 годин), самостійну роботу (96 годин), систему контролю та обліку знань. Передбачає написання модульних контрольних робіт, реферування, підготовку словника та складання іспиту. Іспит проводиться в усній формі.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 0301 Соціально-політичні науки (шифр і назва) Напрямок підготовки 6.030104 «Політологія» (шифр і назва)	<u>Нормативна</u>	
Модулів – 1	Спеціальність (професійне спрямування):	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання - (назва)		Триместр	
Загальна кількість годин – 180		1-й	1-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 6 самостійної роботи студента – 6,86	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	28 год.	– год.
		Практичні, семінарські	
		56 год.	– год.
		Лабораторні	
		–	–
		Самостійна робота	
		96 год.	– год.
Індивідуальні завдання: – год.			
Вид контролю: іспит			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання 46,67 : 53,33

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Політологія як наука про політику												
Тема 1.1. Політологічна спеціалізація в системі політичної освіти в Україні	4	-	2			2						
Тема 1.2. Політологія та її місце в системі гуманітарних наук	8	2	2			4						
Тема 1.3. Парадигми та методи політології	8	2	2			4						
Тема 1.4. Політика як сфера суспільного життя	14	2	4			8						
Тема 1.5. Політична влада	12	2	2			8						
<i>Модульна контрольна робота</i>	2	-	2			-						
Разом за змістовим модулем 1	48	8	14			26						
Змістовий модуль 2. Історія розвитку політичної думки												
Тема 2.1. Історія розвитку світової політичної думки	38	4	10			24						
Тема 2.2. Історія розвитку політичної думки в Україні	26	2	6			18						
<i>Модульна контрольна робота</i>	2	-	2			-						
Разом за змістовим модулем 2	66	6	18			42						
Змістовий модуль 3. Політика як системне явище												
Тема 3.1. Політична система суспільства	6	1	2			3						
Тема 3.2. Політичні режими	5	1	2			2						
Тема 3.3. Держава і громадянське суспільство	7	2	2			3						

Тема 3.4. Політичні партії і громадські організації	7	2	2			3							
Тема 3.5. Політика і особа	5	1	2			2							
Тема 3.6. Політична культура та політичні ідеології	9	1	4			4							
Тема 3.7. Політичні еліти	4	1	1			2							
Тема 3.8. Політичне лідерство	4	1	1			2							
Тема 3.9. Демократія: теорія і реальність	5	1	2			2							
Тема 3.10. Вибори та виборчі системи	5	1	2			2							
Тема 3.11. Система міжнародних політичних відносин	7	2	2			3							
<i>Модульна контрольна робота</i>	2	-	2			-							
Разом за змістовим модулем 3	66	14	24			28							
<i>Усього годин</i>	180	28	56			96							

Тематичний план лекцій

Модуль 1. Політологія як наука про політику

Тема 1.2. Політологія та її місце в системі гуманітарних наук

Політологія як наука про політику. Різноманітність підходів до розуміння та визначення політичної науки, її сутність та структура. Предмет політології. Об'єкт політологічного пізнання. Підходи до визначення предмета політології.

Тенденції розвитку і функціонування політології, її місце та роль у житті суспільства. Місце та специфіка політології в системі гуманітарних наук: взаємозв'язок та взаємозалежність.

Категорії політичної науки, її основні функції. Закономірності, які досліджує політологія.

Структура політичної науки. Складові політичної науки: історія політичних вчень, теорія політики, політична філософія, вчення про політичні інститути та процеси, теорія міжнародної політики, політична історія, політична соціологія, політична психологія, політична географія, політична антропологія. Їхня сутність та специфіка.

Основні стадії становлення і розвитку політичної науки у світі та Україні.

Тема 1.3. Парадигми та методи політології

Основні парадигми політичної науки. Інструментарій політології. Поняття методології, методики та методу.

Методи політології. Основні підходи до визначення загальних методів політології. Використання загальнологічних методів у політичній науці. Емпіричні методи та специфіка їх застосування в політології.

Принципи політології: фундаментальність, єдність логічного та історичного, національного та загальнолюдського, суспільного та особистого, теорії та практики.

Тема 1.4. Політика як сфера суспільного життя

Підходи до розуміння причин виникнення політики. Основні функції політики. Специфічні риси політики. Взаємовідносини політики з іншими сферами суспільства. Рушійні сили політики. Суперечності, потреби та інтереси в політиці.

Структура політики. Суб'єкти і об'єкти політики. Поняття «суб'єкт» та «об'єкт» політики. Особа як первинний суб'єкт і об'єкт політики.

Зміст і структура політичної сфери суспільства. Сутність і основні визначення політики. Місце і роль політики в суспільстві, її види та детермінанти. Політика як форма діяльності і реалізації інтересів та потреб суб'єктів політики. Межі розширення політики.

Цілі та засоби в політиці, їхній взаємозв'язок.

Тема 1.5. Політична влада

Влада як суспільне явище. Поняття і сутність влади, основні концепції влади. Народ – джерело і носій політичної влади. Суперечність відносин панування і підкорення.

Соціальне призначення влади. Основні види влади: політична, економічна, духовна, сімейна. Функції політичної влади.

Характеристики політичної влади. М. Вебер про три типи легітимності влади. Проблема забезпечення легітимності влади. Принцип розподілу влади та її історичні форми.

Функціонування політичної влади. Проблема ефективності політичної влади.

Модуль 2. Історія розвитку політичної думки

Тема 2.1. Історія розвитку світової політичної думки

Зародження політичної думки у країнах Стародавнього Сходу. Політичні вчення Стародавньої Греції. Політична думка та світоглядні ідеї Стародавнього Риму.

Політичні ідеї раннього християнства. Політична думка часів Середньовіччя.

Епоха Відродження – новий етап у розвитку політичної науки.

Політичні концепції Нового часу. Політичні ідеї доби Просвітництва.

Політичні вчення XIX ст. Ліберальна та консервативна політична думка. Виникнення і розвиток соціально-політичних утопій. Виникнення та сутність політичної доктрини марксизму.

Основні школи та течії сучасної зарубіжної політології.

Тема 2.2. Історія розвитку політичної думки в Україні

Формування первісних політичних уявлень. Політична думка Київської Русі. Морально-правові та релігійні уявлення про суспільство. «Руська правда». «Повчання дітям» Володимира Мономаха. Політичні ідеї у Галицько-Волинській державі, Великому князівстві Литовському та в Речі Посполитій (С. Оріховський).

Ідеї політичного і національного відродження України (П. Могила, І. Вишенський, С. Яворський). Розвиток політичної думки вченими Києво-Могилянської академії. Духовно-моральні виміри політики у поглядах Г. Сковороди.

Українська політична думка періоду козацько-гетьманської доби. «Конституція Пилипа Орлика».

Політичні ідеї Кирило-Мефодіївського братства. М. Драгоманов – основоположник політичної науки в Україні. Народницька школа в історії української політичної думки. Політичні ідеї І. Франка та Лесі Українки.

Політичні концепції українських мислителів ХХ ст. Теорія національного самовизначення М. Грушевського. Державницька ідея В. Винниченка. Націоналізм Д. Донцова. Монархічно-гетьманська концепція В. Липинського.

Модуль 3. Політика як системне явище

Тема 3.1. Політична система суспільства

Поняття «політична система суспільства». Політична система як механізм формування і функціонування влади в суспільстві, чинник стабілізації і розвитку політичного життя.

Основні елементи політичної системи, її інституційна, інформаційно-комунікаційна і нормативно-регулятивна підсистеми. Місце і роль у політичній системі держави, політичних партій, політичних асоціацій і об'єднань, різних політичних суб'єктів та їхні взаємовідносини.

Функції політичної системи: визначення цілей, завдань, програми діяльності суспільства, мобілізація ресурсів на досягнення поставлених цілей, інтеграція всіх елементів суспільства.

Типології політичних систем.

Тема 3.2. Політичний режим як функціональний компонент політичної системи

Поняття політичного режиму: його сутність та основні компоненти. Основні типи політичних режимів сучасності: тоталітарні, авторитарні, демократичні. Характеристики політичних режимів.

Недемократичні політичні режими. Авторитарні або диктаторські режими. Тоталітаризм та його ознаки. Конкретно-історичні форми тоталітаризму: більшовизм, фашизм, нацизм. Фактори, що сприяють формуванню тоталітаризму в сучасних умовах.

Трансформація політичних режимів.

Тема 3.3. Держава і громадянське суспільство

Поняття держави, її ознаки, типи. Різноманітність теоретичних підходів до розуміння походження держави. Відмінність держави від інших суб'єктів політичної системи. Функції держави.

Структура держави. Апарат державного управління. Місце і роль управлінського апарату у здійсненні державної політики. Державна бюрократія. Державний патерналізм.

Форми держави. Форми правління, форми устрою, форми політичного режиму.

Типи держав. Принципи соціальної, правової держави. Значення соціальної держави та її різновиди.

Протиріччя держави та громадянського суспільства, механізм їх вирішення. Держава як офіційний представник громадянського суспільства.

Громадянське суспільство. Поняття «громадянське суспільство». Громадянське суспільство як сфера самоврядування вільних індивідів та добровільно сформованих громадян. Головні інститути громадянського суспільства.

Тема 3.4. Політичні партії та громадські організації

Виникнення політичних партій. М. Дюверже про головні детермінанти утворення політичних партій. М. Вебер про основні етапи розвитку політичних партій. Сутність, типи політичних партій, їхня роль у політичному процесі.

Багатоманітність підходів щодо класифікації політичних партій. Поділ партій на кадрові та масові за М. Дюверже. Функції політичних партій у суспільстві.

Поняття та типи партійних систем.

Відмінні та спільні риси громадських організацій, рухів та політичних партій. Різновиди громадських організацій.

Тема 3.5. Політика і особа

Поняття та сутність політичної соціалізації. Зміст і характер, суб'єктивні та об'єктивні чинники політичної соціалізації. Соціальна трансформація та політична соціалізація. Вплив політичних сил на політичну соціалізацію.

Політична соціалізація як процес формування політичного обличчя індивіда, його політичних інтересів. Формування політичної свідомості та політичного досвіду як складний процес політичної соціалізації індивіда. Детермінанти політичної поведінки та участі людини в політичному житті суспільства. Основні етапи та типи політичної соціалізації

Соціально-політична стратифікація суспільства. Поняття соціальної стратифікації. Види соціальної стратифікації. Соціальна мобільність. Види соціальної мобільності. Політична стратифікація та її параметри.

Загальна характеристика прав людини. Покоління прав людини. Специфіка політичних прав людини.

Тема 3.6. Політична культура

Сутність, структура і функції політичної культури. Визначення і структура політичної культури. Політологічні концепції політичної культури. Концепція громадянської культури.

Типи політичних культур. Характерні ознаки політичної культури сучасного політичного суспільства та проблеми його формування.

Політична свідомість як відображення ідейного життя суспільства. Визначення та структура політичної свідомості. Буденна і теоретична свідомість. Складові елементи теоретичної політичної свідомості. Типи політичної свідомості. Форми прояву політичної свідомості. Місце міфів, стереотипів та громадської думки в структурі політичної свідомості. Чинники формування політичної свідомості.

Поняття політичної ідеології. Політична ідеологія анархізму. Ідеологія лібералізму та неолібералізму. Політична ідеологія консерватизму та неоконсерватизму. Політичні ідеології комунізму соціалізму, соціал-демократії.

Тема 3.7. Політичні еліти

Поняття, типологія та механізм формування політичних еліт. Виникнення понять «еліта» та політична еліта». Загальні причини існування еліт.

Теорія еліт Г. Моски, В. Парето, Р. Міхельса. Основні напрями сучасних елітарних теорій: макіавеллістська школа, ціннісні теорії, теорії демократичного елітаризму, концепція плюралізму еліт, ліволіберальні концепції.

Типології еліт. Результативність та інтеграція еліти. Соціальне представництво еліти. Системи рекрутування еліти, їхні переваги та недоліки.

Політична еліта України: особливості формування та етапи еволюції.

Тема 3.8. Політичне лідерство

Лідерство та його специфіка в політичному житті. Поняття лідерства. Ідеї лідерства в історії. Об'єктивні та суб'єктивні сторони лідерства.

Основні концепції політичного лідерства: теорія рис, ситуаційна теорія, психологічна концепція, теорія послідовників.

Типології політичного лідерства.

Тема 3.9. Демократія: теорія і реальність

Багатоманітність тлумачення демократії. Нормативний та дескриптивний (описово-емпіричний) підходи до визначення демократії. Принципи (ознаки) демократії.

Основні концепції демократії. Колективістська (тоталітарна), особистісна (ліберальна), плюралістична (теорія зацікавлених груп). Характерні риси основних концепцій демократії. Демократія як форма держави і як механізм політичної влади.

Форми демократії: ідентитарна (плебісцитарна, пряма) і репрезентативна (представницька). Переваги та недоліки основних форм демократії. Надбання та недоліки сучасної плюралістичної демократії.

Тема 3.10. Вибори та виборчі системи

Поняття виборів та їх місце у формуванні та функціонуванні демократичної держави. Функції виборів. Принципи виборчого права та демократичної організації виборів. Вибори як інструмент політичного маніпулювання та переходу до демократії.

Типи виборчих систем. Мажоритарна виборча система. Пропорційна виборча система. Змішана виборча система.

Тема 3.11. Система міжнародних політичних відносин

Міжнародна політика та міжнародні відносини. Сутність понять «світова політика», «міжнародна політика», «зовнішня політика». Міжнародні відносини як явище політики. Основні напрями в науці про міжнародні відносини. Політичний ідеалізм, політичний реалізм, модернізм.

Міжнародні організації та їхні різновиди. Провідні міжнародні організації сучасності.

Визначення, етапи становлення та основні категорії геополітики. Поняття «геополітика» та основні підходи до його визначення. Дуалізм суші і моря та його концептуалізація в класичній геополітиці.

Україна в геополітичній стратегії світового товариства. Геополітичні аспекти становлення незалежної України.

Плани семінарських занять

Модуль 1. Політологія як наука про політику

Виступи на семінарських заняттях		Письмова підготовка до семінарів та виконання завдань до них		Модульна контрольна робота	
33 % роботи		33 % роботи		33 % роботи	

У цьому модулі відбувається ознайомлення з фундаментальними основами політичної науки, предметом її дослідження, її найважливішими категоріями, методами політологічних досліджень. Також значну увагу приділено політиці і політичній владі.

Для успішного засвоєння теми необхідно уважно ознайомитися з планом семінарського заняття та методичними рекомендаціями. Після цього підготувати письмовий конспект відповідей на питання плану, а також виконати завдання до семінару, описані в методичних рекомендаціях. Контрольні питання допоможуть перевірити, чи всі зазначені проблеми були охоплені в процесі підготовки до заняття.

Словник

Визначення слів, наведених у таких блоках, слід обов'язково внести до словника наприкінці зошита.

Слова, наведені в блоках з цією позначкою, не обов'язково вносити до словника, але Ви повинні знати їхнє значення.

У блоках, позначених цим символом, Вам буде запропоновано до перегляду відеоматеріали.

У таких блоках Ви зустрінете проблемні ситуації для обговорення та дискусій на заняттях.

**Тема 1.1. Політологічна спеціалізація
в системі політичної освіти в Україні (2 години)**

План

1. Становлення політології як навчальної дисципліни в Україні.
2. Основні напрями політологічних досліджень.
3. Огляд літератури з курсу.

Література: 6, 10

Методичні рекомендації

Це заняття проводиться на першому навчальному тижні і не передбачає попередньої підготовки. Воно призначене для загального ознайомлення зі спеціальністю політолога та навчальною дисципліною «Вступ до політології».

Перегляньте фільм «Коли хвіст махає собакою» (оригінальна англійська назва – «Wag the Dog»). Які висновки про роботу політичних консультантів та технологів Ви можете зробити на основі перегляду?

Контрольні питання

1. У чому полягає відмінність між політологами та політиками?
2. Ким і де можна працювати, одержавши диплом бакалавра політології?
3. Ким і де можна працювати, одержавши диплом магістра політології?
4. Які якості необхідні для успішної роботи політолога?
5. Кого з успішних вітчизняних та зарубіжних політологів Ви знаєте? Що стало запорукою їхнього успіху?

Практикум (завдання для самостійного виконання)

На основі знань щодо професії політолога, одержаних під час заняття, заповніть таблицю щодо трьох найбільш бажаних Вами місць роботи. Вкажіть якості, необхідні, на Вашу думку, для роботи на вказаних Вами посадах.

Таблиця 1.1.1

Якості, необхідні для роботи політолога

Бажане місце роботи і посада	Необхідні якості
1.	
2.	
3.	

Вступ до політології

Заповніть таблицю, подану нижче, вказавши політика і політолога, яких Ви найбільше поважаєте, та обґрунтуйте свій вибір.

Таблиця 1.1.2

Політики та політологи

Політик, якого я найбільше поважаю	Політолог, якого я найбільше поважаю
Що зумовило цей вибір?	

**Тема 1.2. Політологія та її місце
в системі гуманітарних наук (2 години)**

План

1. Предмет та об'єкт політології, підходи до їх визначення.
2. Місце та специфіка політології в системі гуманітарних наук: взаємозв'язок та взаємозалежність.
3. Структура політичної науки. Сутність та специфіка її складових.
Література: 2, 3, 14, 18, 20, 26, 30.

Ключові слова: закони політології, категорії політології, об'єкт політології, політика, політологічна освіта, політологія, предмет політології.

Методичні рекомендації

Готуючись до першого питання, для початку слід визначитися із відмінностями між об'єктом та предметом дослідження науки. Об'єкт – це певна частина дійсності, на яку спрямовується процес пізнання. Він завжди більш широкий, ніж предмет дослідження, який стосується лише певної частини об'єкта, його характеристик та властивостей.

Далі необхідно звернутися до підручників, рекомендованих у списку літератури до цього семінарського заняття. Зверніть увагу, різні підручники можуть містити різні матеріали, що стосуються одного й того ж питання. Тому бажано ознайомитися принаймні з декількома, щоб побачити можливі альтернативи. Після цього Ви зможете в ході відповіді продемонструвати своє знання предмета та висловити власну позицію щодо того, який варіант викладення матеріалу більш зрозумілий та точний.

Обов'язково одразу занотовуйте нові поняття до Вашого словника. Це значно спростить для Вас сприйняття матеріалу та зекономить час при підготовці до наступних семінарських занять та іспиту.

СЛОВНИК

Перше слово для Вашого словника –
політологія

Готуючись до першого питання, скористайтеся підручками за редакцією О. Бабкіної, М. Вегеша, Ф. Кирилюка та Р. Мухаєва. Поясніть відмінність між розумінням політології як науки про державу, про політичну владу та комплексними визначеннями політології. З'ясуйте, як розширювався предмет досліджень політології протягом ХХ ст.

Вступ до політології

Для підготовки до другого питання треба з'ясувати, з якими науками найбільш тісно пов'язана політологія, звернувши особливу увагу на економіку, соціологію, історію та теорію держави і права. Будьте готові пояснити відмінності між політологією та пов'язаними з нею науками.

Накресліть схему зв'язків політичної науки з іншими науками

У відповіді на третє питання визначіть основні структурні елементи політичної науки, звернувши увагу на відмінності, що існують між теоретичною та прикладною політологією.

Перевірте себе! Чи знайомі Вам слова: *альтернатива, антропологія, геополітика, колоквиум, комплексний?*

Для закріплення матеріалу питання накресліть відповідну схему.

Накресліть схему, яка відобразить структуру політології

Контрольні питання

1. Що є об'єктом дослідження політології?
2. Які є підходи до розуміння предмета політології?
3. Коли і з ініціативи якої організації було проведено колоквиум, який визначив предмет дослідження політології?
4. З якими науками найбільш тісно пов'язана політологія?
5. Як пов'язані між собою та в чому відмінні:
  - політологія та економіка;
  - політологія та соціологія;
  - політологія та історія;
  - політологія та теорія держави і права?
6. Якою є структура політичної науки?

Тема 1.3. Парадигми та методи політології (2 години)

План

1. Функції політології.
2. Основні парадигми політичної науки.
3. Система категорій політології.
4. Закони та закономірності політичної науки.
5. Методи політології: загальні, загальнологічні та емпіричні.

Література: 5, 9, 14, 18, 28, 29, 30

Ключові слова: метод, методика, методологія, парадигма, системний метод, структурно-функціональний метод, контент-аналіз, валідність, експеримент, інтерв'ю, біхевіоризм.

Методичні рекомендації

Готуючись до першого питання, доцільно використати якомога більш широке коло джерел. Автори різних підручників по-різному визначають набір функцій політології, а тому максимально повний перелік можна одержати, узагальнивши матеріали, підготовлені різними авторами. Спробуйте також згрупувати функції політології – це полегшить процес їх запам'ятовування та сприятиме систематизації Ваших знань.

У другому питанні необхідно звернути особливу увагу на навчально-методичний комплекс за редакцією Ф. Кирилюка. Для початку треба чітко визначити поняття наукової парадигми, а потім продемонструвати у хронологічному порядку зміну парадигм політичної науки. Необхідно вміти виділяти відмінності між традиційною, біхевіористичною та постбіхевіористичною парадигмами, а також пояснити причини зміни парадигм у політичній науці.

Підготовка до третього питання передбачає розуміння поняття «категорія». Необхідно вміти визначати найважливіші (базові) категорії політичної науки, а також класифікувати категорії, виділяючи, крім базових категорій, категорії структури, категорії розвитку та категорії функціонування.

Під час підготовки до четвертого питання слід з'ясувати, чим відрізняються «закономірності» та «закони», і пояснити, чому в політології, на відміну від точних наук, прийнято визначати саме закономірності функціонування політичної сфери суспільного життя. Також потрібно вміти пояснити відмінності у поглядах на цю проблему між прихильниками марксизму та позитивізму.

У ході підготовки до п'ятого питання необхідно з'ясувати, що таке метод, і чим він відрізняється від методики та методології. Варто з'ясувати, які методи прийнято вважати загальними методами політології (або підходами). Також необхідно дати тлумачення емпіричним методам політології та пояснити, чим відрізняється

використання емпіричних методів у політології та в точних науках. З'ясуйте, які методи належать до групи загальнологічних методів.

Для відповіді на семінарському занятті підготуйте приклади, коли було б найбільш доцільно застосувати той чи інший метод.

Перевірте себе! Чи знайомі Вам слова: *метод, методика, методологія, парадигма, біхевіоризм, аналіз, синтез, індукція, дедукція, ортодоксальний, емпіричний, контент-аналіз, фокус-група, валідність, експеримент, категорія?*

Контрольні питання

1. Які функції виконує політологія в суспільстві?
2. Які функції політологія виконує стосовно Вас?
3. Що таке наукова парадигма? Хто з науковців описав зміну наукових парадигм у праці «Структура наукових революцій»?
4. У чому полягають відмінності між біхевіоризмом та постбіхевіоризмом?
5. Хто з американських політологів і коли поклав початок постбіхевіоризму? Які підстави для критики біхевіоризму він вбачав?
6. Які категорії політичної науки можна вважати базовими?
7. Як прийнято класифікувати закономірності політології?
8. Чи має політологія власні унікальні методи, які не застосовуються іншими науками? Якщо так, то які?
9. Які методи Ви б застосовували для визначення шансів кандидата на перемогу у виборах на посаду міського голови?

Практикум (завдання для самостійного виконання)

Завершіть схему, яка відображатиме систему методів політології

Тема 1.4. Політика як сфера суспільного життя (4 години)

План

1. Політика як суспільне явище: підходи до визначення.
2. Становлення політики та політичних відносин як результат історичного розвитку.
3. Функції політики.
4. Структура політики. Суб'єкти і об'єкти політики.
5. Типи та рівні політики.
6. Цілі та засоби у політиці, їхній взаємозв'язок. Політика і мораль. Політика як наука і мистецтво.

Література: 2, 3, 18, 28, 30

Ключові слова: політика, політична діяльність, політичні відносини, політичний інтерес, політична свідомість, політична організація, політичний процес.

Методичні рекомендації

У першому питанні слід звернути увагу, з одного боку, на підручник за редакцією О. Бабкіної, де розкриваються відмінності між змістом політики, її формою та політикою як процесом, а з іншого боку – опрацювати підручник за редакцією В. Пугачова, де представлена класифікація підходів до визначення політики. Треба вміти пояснити відмінності між соціологічними, субстанційними та науково конструйованими визначеннями політики.

Готуючись до другого питання, необхідно описати існуючі теорії пояснення виникнення політики, звернувши увагу як на економічні передумови появи політики як сфери діяльності, так і на роль політики в організації управлінських процесів у людських спільнотах.

Перевірте себе! Чи знайомі Вам слова: *субстанція, аксіологія, теологія, телеологія, клас?*

Як і у випадку із визначенням переліку функцій політології, визначаючи функції політики, доцільно звернутися до різних джерел, щоб сформуванати якомога більш повний та точний список.

У третьому питанні зверніть увагу на варіанти структури політики, представлені в підручниках О. Бабкіної та В. Бебика.

Вступ до політології

---

*Накресліть схему, яка відобразить структуру політики,
та дайте визначення кожному з її п'яти елементів*

Політика

Також слід з'ясувати, що є об'єктом політики, та, хто і за яких умов може вважатися суб'єктом політики, визначити додаткові умови, за яких суб'єктом політики може вважатися велика суспільна група. Окрему увагу варто приділити класифікації суб'єктів політики.

Готуючи четверте питання, необхідно скористатися підручником В. Бебика та звернути увагу на розмаїття критеріїв для визначення типів політики. Особливу увагу слід приділити зовнішній та внутрішній політиці. Для цього заповніть заздалегідь подану нижче таблицю.

Таблиця 1.4.1

Найважливіші події зовнішньої та внутрішньої політики минулого тижня

Внутрішня політика	Зовнішня політика
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.

Підготовка до п'ятого питання вимагає з'ясування етичних засад політики. Для цього також варто звернутися до підручника В. Бебика. Слід визначитися, чи має політична діяльність базуватися на принципах моралі або ж політик, керуючись «вищими» суспільними інтересами, може діяти поза межами морально-етичних норм.

Проблема для обговорення. *За правління «червоних кхмерів» в Камбоджі загинули понад 1,5 млн осіб – від голоду, хвороб, непосильної праці, тортур та вбивств. Чи можна це виправдати метою створення «кращого» суспільства?*

Також необхідно з'ясувати, чому в політичній діяльності, незважаючи на стрімкий розвиток новітніх технологій та обчислювальної техніки, продовжує важливу роль відігравати інтуїція.

Контрольні питання

1. Що таке політика? Коли вона виникає?
2. З якої мови походить поняття «політика»? Хто вводить його у науковий вжиток?
3. Які основні функції політики?
4. Якою є структура політики?
5. За яких умов велика суспільна група може вважатися суб'єктом політики?
6. Коли особу можна вважати суб'єктом політики?
7. Чи є Ви суб'єктом політики?
8. Які існують рівні політики?
9. За якими ознаками можна типологізувати політику?
10. Кому належить вислів «мета виправдовує засоби»? Чи погоджуєтеся Ви з цим твердженням щодо політичної діяльності?
11. Які чинники не дозволяють сьогодні повністю базувати політичну діяльність на наукових засадах, залишаючи інтуїцію важливою для прийняття політичних рішень?

Тема 1.5. Політична влада (2 години)

План

1. Влада як суспільне явище. Основні види влади.
2. Політична влада, її форми та функції.
3. Характеристики та ресурси політичної влади.
4. Типи легітимності політичної влади та проблема забезпечення її легітимності.
5. Принцип розподілу влади та її історичні форми.

Література: 2, 5, 6, 28, 30

Ключові поняття: влада, політична влада, державна влада, легітимність влади, легальність влади, ресурси влади, харизма.

Методичні рекомендації

У першому питанні необхідно з'ясувати, як можна визначити феномен влади взагалі. Слід виявити відмінності між політичною владою та іншими видами влади, наприклад, сімейною владою.

Готуючись до другого питання, варто дати визначення категорії «політична влада» через поняття «впливу». Слід відрізнити історичні форми влади, які подаються в підручнику за редакцією О. Бабкіної (зокрема, монархія, тиранія, олігархія, аристократія та ін.), від визначених у сучасній науці форм: панування, керівництва та управління.

Перевірте себе! Чи знайомі Вам слова: *тиранія, монархія, аристократія, олігархія, демократія, тимократія, плутократія, бюрократія, технократія, партократія, анархія, харизма, індикатор?*

Також треба вміти охарактеризувати державну владу як вищу форму політичної влади та вказати на особливу роль права, авторитету і насильства у її особливому статусі.

Для підготовки до третього питання слід скористатися підручником за редакцією Ф. Кирилюка та з'ясувати основні шість груп ресурсів політичної влади. Важливо також вміти наводити власні приклади щодо застосування в політичній діяльності ресурсів, які б належали до названих шести груп.

У ході підготовки до четвертого запитання необхідно дати визначення поняттю легітимності політичної влади та з'ясувати відмінності між поняттями легальності та легітимності. Також

доцільно звернутися до підручника Ф. Кирилюка та з'ясувати три основні типи легітимності політичної влади, виділені австрійським науковцем М. Вебером.

Потрібно також ознайомитися з підручником А. Брегеда та з'ясувати, які типи легітимності політичної влади на додачу до трьох класичних, виділених М. Вебером, виокремлюють сучасні політологи.

Окремо слід розглянути причини падіння легітимності влади та індикатори, які засвідчують наявність такого падіння.

У п'ятому питанні необхідно з'ясувати, який саме зміст вкладається у поняття поділу влад. Слід пояснити причини запровадження класичного поділу влади в державі на три гілки (законодавчу, виконавчу та судову), який було запропоновано французьким вченим Ш. Монтеск'є. Також треба продемонструвати особливе місце органів місцевого самоврядування, які не належать до жодної з гілок влади.

Словник

Політична влада, державна влада, легальність, легітимність, поділ влади, охлократія, законодавча влада, виконавча влада, місцеве самоврядування

Контрольні питання

1. Як називається наука про владу?
2. Яка вища форма політичної влади?
3. Якими особливими засобами впливу володіє державна влада?
4. Хто є носієм політичної влади в суспільстві?
5. Чим відрізняється панування як форма влади від керівництва та управління?
6. Що таке аристократія та олігархія? Чим вони відрізняються?
7. Що таке бюрократія?
8. Які групи ресурсів політичної влади Ви можете виділити?
9. Що таке легітимність політичної влади? Чим вона відрізняється від легальності?
10. Які три класичні типи легітимності виділив австрійський соціолог М. Вебер?
11. Які ознаки падіння легітимності влади?
12. Який вищий орган законодавчої влади в Україні?
13. Хто очолює виконавчу гілку влади в Україні?
14. До якої гілки влади належить Президент України?

Практикум (завдання для самостійного виконання)

Таблиця 1.5.1

Харизматична політична легітимність

Українські діячі – носії харизматичної легітимності	Зарубіжні діячі – носії харизматичної легітимності
У чому переваги харизматичної легітимності порівняно з іншими?	У чому недоліки харизматичної легітимності порівняно з іншими?

Модуль 2. Історія розвитку політичної думки

Виступи на семінарських заняттях		Письмова підготовка до семінарів та виконання завдань до них	
25 % роботи		25 % роботи	
Реферування першоджерел		Модульна контрольна робота	
25 % роботи		25 % роботи	

Специфіка цього модуля передбачає ознайомлення з найбільш визначними пам'ятками світової та вітчизняної політичної думки. Особливо важливо запам'ятати проблеми, які були актуальними для політичної думки різних періодів, а також найбільш важливі роботи провідних мислителів, присвячені цим проблемам.

У блоках з такою позначкою містяться завдання до реферування першоджерел та пояснення щодо їх виконання.

Блоки з цим символом містять назви творів, з уривками яких Вам необхідно буде ознайомитися до семінарських занять.

Для кращого запам'ятовування цього матеріалу слід заповнити наведену нижче таблицю. Перед кожним семінарським заняттям потрібно внести до таблиці записи, що стосуються науковців відповідного періоду.

Важливо також знайомитися з першоджерелами, вказаними в методичних рекомендаціях.

Таблиця 2.1

Провідні зарубіжні політичні мислителі та їхній внесок у світову політичну думку

Вчений і роки життя	Школа (течія)	Найвизначніші твори	Найважливіші здобутки

Тема 2.1. Історія розвитку світової політичної думки (10 годин)

План

1. Зародження політичної думки у країнах Стародавнього Сходу:
    - а) політичні ідеї мислителів Стародавнього Китаю: Конфуцій, Лао Цзи, Шан Ян;
    - б) політичні ідеї у Стародавній Індії: брахманізм та «Закони Ману», буддизм.
  2. Політичні вчення Стародавньої Греції
    - а) політичні погляди Платона та його моделі ідеальної держави;
    - б) політичні ідеї Аристотеля.
  3. Політична думка та світоглядні ідеї Стародавнього Риму (Цицерон).
  4. Політичні ідеї раннього християнства. Політична думка часів Середньовіччя (Аврелій Августин, Фома Аквінський, Марсилій Падуанський).
  5. Епоха Відродження як новий етап у розвитку політичної науки. Політичні ідеї Н. Макіавеллі.
  6. Політичні вчення Нового часу: Т. Гоббс, Дж. Локк, Ш. Монтеск'є.
  7. Політичні ідеї мислителів епохи буржуазних революцій: Т. Джефферсон, А. Гамільтон, І. Кант, Г. Гегель.
  8. Основні школи та течії сучасної зарубіжної політології.
- Література: 6, 11, 12, 13, 15, 16, 18, 19, 31*

Ключові слова: аристократія, брахманізм, буддизм, гуманізм, даосизм, демократія, конфуціанство, легізм, олігархія, охлократія, політія, просвітництво, томізм.

Методичні рекомендації

Підготовка до семінарських занять другого модуля відрізняється від підготовки до попередніх семінарів. Якщо в першому модулі важливо було ознайомитися з матеріалами різних підручників, які б взаємодоповнювали висвітлення теми, то в другому модулі цілком достатньо скористатися одним або двома підручниками. Натомість, більш важливим є знайомство з першоджерелами – працями видатних політичних мислителів або уривками їхніх робіт. Це дозволить одержати безпосереднє уявлення щодо їхніх поглядів на політику та владу, у той час як підручники містять лише опис цих поглядів у вигляді скороченого переказу.

Для підготовки до занять рекомендується скористатися підручником В. Нерсисянца, який містить детальний опис ідей політичних мислителів, включених до плану семінарського заняття. Як доповнення можна скористатися роботами Б. Кухти, Ф. Кирилюка та В. Скиби.

Для ознайомлення з першоджерелами доцільно використати хрестоматії або навчально-методичний комплекс за редакцією Ф. Кирилюка, який містить необхідні уривки творів.

Знати назви найважливіших робіт провідних політичних мислителів, представлених у плані заняття, обов'язково!

Заняття 1 передбачає підготовку першого питання плану.

Для початку необхідно подати загальну характеристику політичних вчень Стародавнього Сходу, описати соціальні, економічні, культурні умови, в яких вони формувалися. Важливо використовувати при цьому знання, одержані в ході вивчення курсу «Політичної історії світу».

Готуючи питання щодо історії політичних вчень Стародавнього Китаю, необхідно звернути увагу на історичні умови виникнення кожного з представлених у плані семінарського заняття вчень: конфуціанства, даосизму та легізму.

Також треба звернути особливу увагу на роль людинолюбства і ритуалів у поглядах конфуціанства на управління державою, на принцип недіяння, висунутий даосистами, на роль закону і покарань у побудові ефективної системи управління Китаєм, запропонованої легістами.

У питанні щодо становлення політичних вчень Стародавньої Індії необхідно з'ясувати особливості соціального устрою тогочасної Індії, зокрема, слід розрізняти чотири основні варни.

Треба розуміти різницю між поглядами прихильників брахманізму та буддизму на місце людини в суспільстві і на мету її існування. Слід з'ясувати, які методи регулювання людської поведінки вважалися найбільш ефективними у брахманізмі, ознайомившись із положеннями «Законів Ману». Також необхідно звернути увагу на погляди Каутільї щодо влаштування держави.

Ознайомтесь з уривком роботи Конфуція «Про небо і долю» та уривками з «Законів Ману».

Перевірте себе! Чи знайомі Вам слова: *каста, варна, брахмани, кшатрії, вайш'ї, шудри, сансара, карма, нірвана?*

Заняття 2 передбачає підготовку 2 та 3 питань плану.

У ході підготовки необхідно з'ясувати особливості полісного устрою Стародавньої Греції, пригадати з курсу історії організацію

полісного управління в Стародавніх Афінах та Спарті. Також доцільно коротко охарактеризувати основні течії політичної думки Страодавньої Греції.

Викладаючи погляди Платона, слід звернути особливу увагу на його проекти ідеальної держави та вміти охарактеризувати відмінності між ними.

Ознайомлення з політичними ідеями Аристотеля передбачає обов'язкове вивчення його класифікації форм правління та з'ясування відмінностей його поглядів на ідеальне влаштування держави від поглядів Платона.

Для висвітлення політичних поглядів Цицерона необхідно звернутися до курсу історії та згадати особливості побудови Римської держави та організації в ній системи управління.

Ознайомтесь з уривками робіт Платона «Держава» та Аристотеля «Політика».

Перевірте себе! Чи знайомі Вам слова: *поліс, дем, філа, стратег, політія, магістрат*?

Заняття 3 передбачає підготовку 4 і 5 питань плану.

Необхідно звернути увагу на умови формування політичних ідей християнських мислителів, вміти продемонструвати на прикладах, чим відрізняються погляди раннього християнства від учень більш пізнього періоду. Особливу увагу варто приділити внеску Фоми Аквінського у формування офіційних поглядів римської католицької церкви на політику.

Характеризуючи внесок Марсилія Падуанського у світову політичну думку, слід звернути увагу не лише на його критику католицької церкви, але і спробувати з'ясувати причини появи таких критичних поглядів саме в досліджуваній період історії Європи.

Особливо важливо з'ясувати внесок у політичну науку Н. Макиавеллі. Необхідно звернути увагу на введення ним у науковий обіг поняття «держава» в сучасному його розумінні, звільнення політичної думки від релігійних обмежень та його ставлення до співвідношення політики та моралі.

Перевірте себе! Чи знайомі Вам слова: *теологія, томізм, неотомізм, індульгенція, інтердикт, апологет?*

Виконайте до третього заняття з цієї теми **реферування** роботи **Н. Макіавеллі «Державець»**.

Реферування виконується від руки в зошиті. Необхідно до кожного структурного розділу роботи вписати текст роботи, який відображатиме його основний зміст. Також слід виділити поля у розмірі 8 клітинок, у яких необхідно викласти власну думку щодо прочитаного та законспектованого тексту. Обов'язково після кожного законспектованого першоджерела робляться висновки обсягом до однієї сторінки.

Критеріями для оцінювання виступають:

- повнота опрацювання першоджерела;
  - викладення власної думки щодо проблеми;
  - наявність висновків.
-

Заняття 4 передбачає підготовку 6 і 7 питань плану.

Необхідно охарактеризувати загальні особливості політичної думки Нового часу, після чого перейти до визначення основних політичних ідей провідних мислителів цього періоду.

Слід звернути увагу на схожі та відмінні риси у поглядах Т. Гоббса та Дж. Локка на походження держави та оптимальний варіант форми правління. Також потрібно виявити відмінності у поглядах Дж. Локка та Ш. Монтеск'є на виокремлення гілок влади.

Ознайомтесь з уривками робіт Т. Гоббса «Левіафан» та Дж. Локка «Два трактати про правління»

Перевірте себе! Чи знайомі Вам слова: *категоричний імператив, суспільний договір?*

Заняття 5 передбачає підготовку 8 питань плану.

Для підготовки доцільно скористатися підручником М. Вегеша, за яким слід опрацювати специфіку англо-американської, французької та німецької шкіл у політології, а також ознайомитися з основними напрямками розвитку зарубіжної політології наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Перевірте себе! Чи знайомі Вам слова: *фемінізм, постмодернізм, деліберативний?*

Контрольні питання

1. Які проблеми знаходяться в фокусі уваги політичних мислителів Стародавнього Сходу?
2. Які питання були актуальними для політичної думки античності?
3. У чому полягають спільні риси поглядів Платона та Аристотеля?
4. У чому полягають відмінності між поглядами Платона та Аристотеля?
5. Які характерні риси політичної думки Стародавнього Риму?
6. Порівняйте політичні погляди політичних мислителів раннього християнства та класичного Середньовіччя. Які причини зміни акцентів ви вбачаєте?
7. Охарактеризуйте роль Н. Макіавеллі у становленні науки про політику як самостійної сфери наукових досліджень.
8. Поясніть причини стрімкого розвитку політичних вчень у період Нового часу та охарактеризуйте їхні основні напрями.
9. Визначте специфічні риси політичних шкіл США, Англії, Франції та Німеччини у ХХ ст. Чим Ви можете пояснити відмінності між основними напрямками їхніх досліджень?
10. Які особливості політичної думки ХХІ ст. Ви можете назвати?

Тема 2.2. Історія розвитку політичної думки в Україні (6 годин)

План

1. Політична думка Київської Русі.
  - а) «Слово про закон і благодать» митрополита Іларіона;
  - б) «Руська правда»;
  - в) «Повчання дітям» Володимира Мономаха.
2. Політичні ідеї в Галицько-Волинській державі, Великому князівстві Литовському та в Речі Посполитій (С. Оріховський, І. Вишенський).
3. Українська політична думка періоду козацько-гетьманської доби (П. Могила). «Конституція Пилипа Орлика».
4. Розвиток політичної думки вченими Києво-Могилянської академії (С. Яворський, Ф. Прокопович). Духовно-моральні виміри політики у поглядах Г. Сковороди.
5. Політичні ідеї Кирило-Мефодіївського братства (М. Костомаров).
6. М. Драгоманов – основоположник політичної науки в Україні.
7. Народницька школа в історії української політичної думки. Політичні ідеї І. Франка та Лесі Українки.
8. Політичні концепції українських мислителів ХХ ст.
  - а) теорія національного самовизначення М. Грушевського;
  - б) державницька ідея В. Винниченка;
  - в) націоналізм М. Міхновського та Д. Донцова;
  - г) монархічно-гетьманська концепція В. Липинського.

Література: 10, 18, 30.

Ключові слова: полемічна література, націоналізм, конституція, слов'янофільство, федералізм, конфедерація, панславізм, соціалізм, консерватизм, клясократія, колектократія.

Методичні рекомендації

Для підготовки до цього семінару слід використовувати знання, одержані в ході вивчення курсу «Історія України». Загалом характер підготовки до нього аналогічний підготовці до попереднього заняття.

Крім першоджерел, зазначених для ознайомлення в методичних рекомендаціях, слід звернути увагу на підручники та посібники Б. Кухти, Ф. Кирилюка та В. Скиби.

Заняття 1 передбачає підготовку 1 і 2 питань плану.

Для початку треба загадати історію виникнення Київської Русі, обставини приходу до влади династії Рюриковичів та визначення державної релігії на Русі. Характеризуючи загальні риси політичної думки цього періоду, необхідно звернути увагу на вплив візантійської традиції, роль церкви в державі, а також організацію системи управління державними справами у Київській Русі.

Характеризуючи погляди мислителів цього періоду на організацію влади в державі, слід звернути увагу на відмінності між концепціями «богоугодного володаря» та «князівського єдиновладдя». Треба також охарактеризувати позицію митрополита Іларіона в дискусії щодо богообраності народів, морально-етичні настанови Володимира Мономаха правителю, політико-правові аспекти «Руської правди».

У другому питанні необхідно розкрити обставини, в яких опинилися українські землі після занепаду Київської Русі, а також поступового відродження політичної думки на українських теренах. Необхідно звернути особливу увагу на творчий доробок С. Оріховського, розкривши еволюцію його поглядів на організацію влади в державі, право, та співвідношення світської і духовної влади.

Перевірте себе! Чи знайомі Вам слова: *автохтони, віче, варяги, династія, аспект, полеміка?*

Характеризуючи погляди І. Вишенського, слід звернути увагу на його приналежність до полемічної літератури та пояснити сутність релігійних та політичних диспутів того періоду, викликаних появою уніатства.

Заняття 2 передбачає підготовку 3, 4, 5 і 6 питань плану.

Готуючи ці питання, необхідно ознайомитися з вказаними нижче першоджерелами.

У ході підготовки третього питання, слід звернути увагу на роль П.Могили у відродженні політичної думки України. Характеризуючи «Вивід прав України», варто пояснити, у чому були переваги та недоліки цього документа, визначити, які новації у сфері організації політичного життя країни, соціальної та економічної політики він мав запровадити.

У четвертому питанні необхідно розкрити морально-етичні засади поглядів Г.Сковороди, а також охарактеризувати С.Яворського і Ф.Прокоповича не лише як політичних мислителів, але і як практиків, вказавши на їхню роль у побудові російського абсолютизму.

У п'ятому питанні слід з'ясувати причини занепаду політичної думки України та її стрімкого відродження в середині XIX ст. На особливу увагу заслуговує Кирило-Мефодіївське братство та його програмний документ «Закон Божий або Книга буття українського народу» за авторством М.Костомарова. Потрібно охарактеризувати проект майбутнього федеративного об'єднання, запропонований М.Костомаровим.

Ознайомтесь з уривками «Казання про владу» П. Могили та «Виводу прав України» П. Орлика

Перевірте себе! Чи знайомі Вам слова: *абсолютизм, просвітництво, слов'янофільство, народництво, громада?*

Для шостого питання слід з'ясувати обставини появи в Україні громадівського руху та роль у ньому М. Драгоманова. Характеризуючи творчість останнього, слід приділити увагу його поглядам на українську національну справу та оригінальному поєднанню ідей соціалізму та лібералізму.

Заняття 3 передбачає підготовку 7 і 8 питань плану.

Готуючись до цього заняття, слід звернутися до навчально-методичного комплексу Ф. Кирилюка та занотувати основні особливості політичних течій в Україні на межі ХІХ та ХХ ст. Необхідно пояснити ті альтернативи розвитку України, які пропонували прихильники соціалізму, консерватизму, націоналізму та національно-державницього напрямків політичної думки.

Особливу увагу в ході підготовки варто звернути на ставлення мислителів до незалежності України, її майбутнього улаштування, вирішення соціальних протиріч та припустимих методів політичної діяльності.

Чиї інтереси повинні бути пріоритетними: індивіда, суспільної групи, держави, нації, народу? Позичія кого з українських мислителів к. ХІХ – поч. ХХ ст. Вам найбільш близька, а з ким Ви абсолютно не згодні?

Ознайомтесь з роботою М. Міхновського «Самостійна Україна»

Перевірте себе! Чи знайомі Вам слова: *колектократія, консервативний, клясократія, шовінізм?*

Контрольні питання

1. Які основні періоди розвитку політичної думки України?
2. Чим були викликані періоди підйому і занепаду політичної думки України?
3. Чим відрізняється проблематика політичної думки Київської Русі від проблематики західноєвропейської думки того ж періоду?
4. У чому полягає специфіка поглядів на соціалізм В. Винниченка?
5. Які особливості українського консерватизму В. Липинського?
6. Які програмні засади інтегрального націоналізму Д. Донцова?

Модуль 3. Політика як системне явище

Виступи на семінарських заняттях			
50 % роботи			
Письмова підготовка до семінарів та виконання завдань до них		Модульна контрольна робота	
25 % роботи		25 % роботи	

Тема 3.1. Політична система суспільства (2 години)

План

1. Поняття «політичної системи суспільства».
2. Структура політичної системи, її підсистеми.
3. Функції політичної системи суспільства.
4. Типології політичних систем.

Література: 2, 14, 17, 28, 30

Ключові слова: політичний інститут, політична система, політична соціалізація, агрегування інтересів, артикулювання інтересів.

Методичні рекомендації

Для підготовки до семінарського заняття необхідно обов'язково опрацювати відповідний матеріал із навчально-методичного комплексу з політології за редакцією Ф. Кирилюка.

У першому питанні слід звернути увагу на виникнення теорії систем та запозичення політологією системного підходу. Необхідно з'ясувати роль Т. Парсонса та Д. Істона в розробці теорії політичних систем.

Особливу увагу необхідно приділити схемі політичної системи, розробленій Д. Істоном. Потрібно вміти відтворити її по пам'яті. Також треба пояснити, в чому недоліки такої схеми та як її можна було доповнити.

У ході підготовки до другого питання варто ознайомитися з декількома варіантами структурування політичної системи. Зокрема, слід знати структурування політичної системи на основі виокремлення її підсистем та на основі визначення її найважливіших складових інститутів. Тут важливо також чітко розуміти поняття «політичного інституту».

У третьому питанні слід з'ясувати загальне призначення політичної системи, а також звернути увагу на функції входу і виходу політичної системи, виокремлені Г. Алмондом.

Для четвертого питання треба з'ясувати різноманітність критеріїв для класифікації та типологізації політичних систем. Особливу увагу зверніть на типологію політичних систем, розроблену Г. Алмондом.

Накресліть схему політичної системи за Д. Істоном із зазначенням функцій входу та виходу за Г. Алмондом. Вкажіть приклади, які пояснюють функціонування політичної системи та виконання зазначених функцій

Контрольні питання

1. Хто є засновником загальної теорії систем?
2. В яких роботах Т. Парсонса та Д. Істона були закладені основи теорії політичних систем?
3. Що таке політичний інститут?
4. Які приклади політичних інститутів Ви можете навести?
5. У чому полягають недоліки схеми політичної системи Д. Істона?
6. Які функції входу і виходу політичної системи виокремив Г. Алмонд?
7. Які чотири типи політичних систем визначив Г. Алмонд?
8. До якого типу політичної системи за типологією Г. Алмонда належить політична система України?

Тема 3.2. Політичний режим як функціональний компонент політичної системи (2 години)

План

1. Поняття політичного режиму: його сутність та основні компоненти.
2. Типології політичних режимів.
3. Авторитарні режими та їхні ознаки.
4. Тоталітаризм та його ознаки. Конкретно-історичні форми тоталітаризму: більшовизм, фашизм, націонал-соціалізм.

Література: 2, 14, 18, 30, 32

Ключові слова: політичний режим, політична система, авторитаризм, тоталітаризм, демократія, автократія.

Методичні рекомендації

Готуючись до заняття, слід звернути увагу на співвідношення понять «політична система» та «політичний режим», з'ясувати погляди науковців на їх тотожність або відмінність. Необхідно звернутися до підручників Ф. Кирилюка та Р. Мухаєва, визначивши основні компоненти політичного режиму, запропоновані Ж.-Л. Кермонном.

У другому питанні варто з'ясувати підходи до типологізації політичних режимів та визначити основні критерії, за якими можна відрізнити політичні режими один від одного.

СЛОВНИК

Політичний режим, авторитаризм, тоталітаризм, демократія

Третє питання передбачає з'ясування різновидів авторитарних режимів та відмінностей між ними. Слід визначити, від чого залежить виникнення в країні того чи іншого типу авторитарного політичного режиму.

У четвертому питанні необхідно визначити причини виникнення таких різновидів тоталітаризму, як більшовизм, фашизм та націонал-соціалізм і з'ясувати їхні характерні риси.

Також потрібно заповнити таблицю.

Таблиця 3.2.1

Порівняння авторитарних та тоталітарних режимів

Критерій	Авторитаризм	Тоталітаризм

Вступ до політології

Контрольні питання

1. Чи тотожні поняття «політична система» і «політичний режим»?
2. У чому полягають основні відмінності між авторитарними та тоталітарними політичними режимами?
3. Які причини виникнення тоталітарних режимів?

Тема 3.3. Держава і громадянське суспільство (2 години)

План

1. Поняття держави, її ознаки.
2. Теорії походження держави.
3. Структура та функції держави.
4. Форми державного правління.
5. Форми територіального устрою.
6. Типи держав. Принципи соціальної, правової держави.
7. Громадянське суспільство: поняття та структура.

Література: 2, 14, 17, 30

Ключові слова: держава, форма правління, форма державного устрою, громадянське суспільство.

Методичні рекомендації

Передбачається, що матеріал цієї теми вже принаймні частково знайомий студентом із відповідних шкільних курсів, а тому особливу увагу слід звернути не лише на вміння точно та повно викласти матеріал, але і на здатність проілюструвати свою відповідь доречними прикладами.

У першому питанні слід вказати на відмінності між ознаками держави та її атрибутами, а також звернути увагу на існування факультативних ознак держави.

У другому питанні варто показати весь спектр теорій походження держави, виділивши серед них окремо наукові та ненаукові пояснення її виникнення.

СЛОВНИК

Держава, громадянське суспільство, федерація, конфедерація, унітарна держава, республіка, монархія, теократія, форма державного правління, форма територіального устрою, права держава

У структурі держави також необхідно вміти виділяти обов'язкові та необов'язкові елементи та вміти наводити приклади на основі структури Української держави.

До четвертого питання слід підготувати класифікацію форм державного правління в її сучасному варіанті, звернувши увагу на відмінності від форм правління, виділених Аристотелем. Також треба

підготувати приклади до кожної з форм та вміти продемонструвати відповідні держави на мапі. Підготовка до п'ятого питання передбачає аналогічні дії.

У шостому питанні слід з'ясувати поняття правової та соціальної держави, а також бути готовим до участі в обговоренні запропонованої проблеми.

У сьомому питанні варто визначити основні ознаки громадянського суспільства, його базовий соціальний інститут та характер відносин з державою. Необхідно звернути увагу на внесок Г. Гегеля в розробку ідеї громадянського суспільства.

Проблема для обговорення. *Ознайомтесь з варіантами соціальної держави, описаними в підручнику О. Бабкіної. Який з них, на Вашу думку, має найбільше переваг, найменше недоліків?*

Контрольні питання

1. Які є основні ознаки держави?
2. У чому полягає різниця між ознаками та атрибутами держави?
3. У чому принципова різниця між республікою та монархією як формами правління?
4. З яких причин держави обирають федеративний варіант державного устрою?
5. Які основні принципи функціонування правової держави?
6. Чим відрізняються шляхи вирішення соціальних проблем США, Великобританії та Швеції?
7. Який соціальний інститут є базовим для громадянського суспільства?
8. У чому полягають основні відмінності між громадянським суспільством і державою?

Практикум (завдання для самостійного виконання)

Позначте на мапі країни, які можуть слугувати прикладами різних форм державного правління та територіального устрою, з якими Ви ознайомилися в ході підготовки до семінарського заняття.

Умовні позначки:

Тема 3.4. Політичні партії та громадські організації (2 години)

План

1. Сутність політичних партій та їхня роль у політичному процесі.
2. Типи політичних партій.
3. Поняття та типи партійних систем.
4. Громадські організації та рухи.

Література: 2, 5, 6, 28, 30

Ключові слова: політична партія, партійна система, виборча система, громадська організація.

Методичні рекомендації

Готуючись до першого питання, слід звернути увагу на еволюцію, яку пройшли політичні партії від аристократичних об'єднань та клубів аж до масових політичних партій, та вказати на шляхи виникнення сучасних політичних партій, їхню структуру та функції. Варто також згадати про неоднозначне ставлення до політичних партій у політичній теорії як до інституту, який потенційно здатний розколювати суспільство.

Перевірте себе! Чи знайомі Вам слова: *гвельфи, гібелліни, лейборизм, гегемон, атомізований?*

У другому питанні необхідно з'ясувати типи політичних партій, користуючись підручником Ф. Кирилюка та іншими джерелами, і навести приклади. Особливу увагу слід звернути на поділ партій на кадрові та масові.

У третьому питанні потрібно продемонструвати весь спектр партійних систем, підкріплюючи свою доповідь відповідними прикладами. При цьому необхідно пояснити феномен двохзполовиноюпартійної (трипартійної) системи.

У четвертому питанні необхідно пояснити відмінності між політичними партіями та громадськими організаціями та рухами, вказати на специфіку політичних рухів та навести приклади.

Словник

Громадська організація, політична партія, партійна система

Практикум (завдання для самостійного виконання)

Таблиця 3.2.1

Провідні політичні партії України

Назва партії	Лідер партії	Короткі відомості

Контрольні питання

1. Які є основні ознаки політичної партії?
2. Коли виникають політичні партії?
3. Які типи політичних партій виділяють за ставленням до суспільних змін?
4. У чому полягає різниця між лівими та правими партіями?
5. Який тип партійної системи в Україні?

Тема 3.5. Політика і особа (2 години)

План

1. Поняття та сутність політичної соціалізації.
2. Основні етапи та типи політичної соціалізації.
3. Соціально-політична стратифікація суспільства. Види соціальної стратифікації.
4. Соціальна мобільність.

Література: 2, 5, 6, 14, 20, 30

Ключові слова: соціальна стратифікація, політична соціалізація, політична стратифікація, конформізм, нонконформізм, плюралізм.

Методичні рекомендації

Слід пояснити поняття та сутність політичної соціалізації, зміст і характер, суб'єктивні та об'єктивні чинники політичної соціалізації. Також варто звернути увагу на вказані нижче моменти.

Політична соціалізація як процес формування політичного обличчя індивіда, його політичних інтересів. Формування політичної свідомості та політичного досвіду як складний процес політичної соціалізації індивіда. Детермінанти політичної поведінки та участі людини в політичному житті суспільства. Основні етапи та типи політичної соціалізації

Соціально-політична стратифікація суспільства. Поняття соціальної стратифікації. Види соціальної стратифікації. Соціальна мобільність. Види соціальної мобільності. Політична стратифікація та її параметри.

СЛОВНИК

Соціальна стратифікація, політична соціалізація, політична стратифікація

Контрольні питання

1. З якої науки запозичене поняття стратифікації?
2. Які закриті та відкриті типи соціальної стратифікації Ви знаєте?
3. Які основні етапи та агенти політичної соціалізації?
4. Які основні параметри політичної стратифікації?

Тема 3.6. Політична культура та політичні ідеології (4 години)

План

1. Сутність, структура і функції політичної культури.
2. Концепція громадянської культури.
3. Політична свідомість як складовий елемент політичної культури.
4. Типи політичної свідомості.
5. Чинники формування політичної свідомості.
6. Поняття політичної ідеології.
  - а) політична ідеологія анархізму;
  - б) ідеологія лібералізму та неолібералізму;
  - в) політична ідеологія консерватизму та неоконсерватизму;
  - г) політична ідеологія комунізму, соціалізму, соціал-демократії.

Література: 2, 5, 6, 28, 30

Ключові слова: політична свідомість, політична ідеологія, громадська думка, політична психологія, політична культура, політична поведінка, політичні цінності, політична субкультура.

Методичні рекомендації

У ході підготовки мають бути з'ясовані відповіді на такі питання: визначення і структура політичної культури, її функції, політологічні концепції політичної культури. Окремо має бути охарактеризована концепція громадянської культури.

Зверніть увагу, що, готуючись до другого питання, слід не покладатися на підручники, а спробувати здійснити самостійний пошук матеріалу, скориставшись бібліотекою університету. Необхідно охарактеризувати типи політичних культур, визначити характерні ознаки політичної культури сучасного політичного суспільства та проблеми його формування.

Готуючи 3-5 питання, зосередьтесь на нижченаведених проблемах. Політична свідомість як відображення ідейного життя суспільства. Визначення та структура політичної свідомості. Буденна і теоретична свідомість. Складові елементи теоретичної політичної свідомості. Типи політичної свідомості. Форми прояву політичної свідомості. Місце міфів, стереотипів та громадської думки в структурі політичної свідомості. Чинники формування політичної свідомості.

Перевірте себе! Чи знайомі Вам слова: *консерватизм, лібералізм, марксизм, соціалізм, анархізм, націоналізм?*

Цитата для обговорення. *Не ми хапаємо ідею, ідея хапає і жене нас на арену, щоб ми, наче гладіатори, боролись за неї* (Генріх Гейне)

Поясніть поняття політичної ідеології. Охарактеризуйте ідеології: політична ідеологія анархізму; ідеологія лібералізму та неолібералізму; політична ідеологія консерватизму та неоконсерватизму; політичні ідеології комунізму соціалізму, соціал-демократії.

Словник

Політична культура, політична ідеологія

Контрольні питання

1. Яка структура політичної культури?
2. У чому полягають відмінності між парафіяльним, підданським та учасницьким типами політичної культури?
3. Яка причина появи концепції громадянської культури?
4. Що таке політична свідомість? Які рівні політичної свідомості прийнято виділяти в політології?
5. Які функції виконує політична ідеологія?
6. Коли і з яких причин виникають основні політичні ідеології?
7. У чому полягають основні відмінності між консерватизмом і лібералізмом?
8. Чим відрізняються ідеології комунізму та соціал-демократії?
9. У чому полягають специфічні риси ідеології анархізму?

Тема 3.7. Політичні еліти (1 година)

План

1. Виникнення понять «еліта» та «політична еліта». Загальні причини існування еліт.
2. Теорії еліт Г. Моски, В. Парето, Р. Міхельса.
3. Основні напрями сучасних елітарних теорій: макіавеллістська школа, ціннісні теорії, теорії демократичного елітаризму, концепція плюралізму еліт, ліволіберальні концепції.
4. Системи рекрутування еліт.
5. Типології еліт.

Література: 2, 5, 6, 14, 18, 20, 30

Ключові слова: еліта, політична еліта, контреліта, політичний елітизм, елітократія, елітологія, теорія еліт.

Методичні рекомендації

У ході підготовки з'ясуйте такі моменти: виникнення понять «еліта» та політична еліта»; загальні причини існування еліт; поняття, типологія та механізм формування політичних еліт.

Теорія еліт Г. Моски, В. Парето, Р. Міхельса. Основні напрями сучасних елітарних теорій: макіавеллістська школа, ціннісні теорії, теорії демократичного елітаризму, концепція плюралізму еліт, ліволіберальні концепції.

Перевірте себе! Чи знайомі Вам слова: *гільдія, рекрутування, еліта, антрепренер, контреліта?*

Типологія еліт. Результативність та інтеграція еліти. Соціальне представництво еліти. Системи рекрутування еліти, їхні переваги та недоліки. Обов'язково наводьте приклади.

Словник

Політична еліта

Контрольні питання

1. Від якого слова походить термін «еліта»?
2. Що таке циркуляція еліт?
3. Хто з вчених виділив у структурі еліти «лисиць» та «левів»?

Вступ до політології

---

4. У чому полягає сутність «залізного закону олігархічних тенденцій»?
5. Що має слугувати критерієм належності до еліти: здібності людини або посада, яку вона обіймає?
6. У чому полягає різниця між антрепренерською системою рекрутування еліти та системою гільдій?
7. Як співвідносяться між собою еліта та демократичний спосіб організації суспільного життя?

Таблиця 3.7.1

Політична еліта України

Прізвище людини або назва групи людей	Обґрунтування приналежності до еліти

Тема 3.8. Політичне лідерство (1 година)

План

1. Поняття лідерства. Ідеї лідерства в історії.
  2. Основні концепції політичного лідерства: теорія рис, ситуаційна теорія, теорія конституюєнтів, психологічна концепція, інтерактивний аналіз.
  3. Класифікація, функції та тенденції розвитку політичного лідерства.
- Література: 2, 5, 6, 14, 30*

Ключові слова: політичне лідерство, політичний лідер, популізм, популіст.

Методичні рекомендації

Подайте характеристику лідерству та його специфіці в політичному житті. Поясніть поняття лідерства. Охарактеризуйте ідеї лідерства в історії. Поясніть об'єктивні та суб'єктивні сторони лідерства.

Розкрийте основні концепції політичного лідерства: теорія рис, ситуаційна теорія, психологічна концепція, теорія послідовників.

Опишіть основні типології політичного лідерства, наведіть приклади.

СЛОВНИК

Політичне лідерство

Контрольні питання

1. Які риси повинен мати політичний лідер?
2. У чому полягає специфіка ситуаційного політичного лідерства?
3. Які типи політичного лідерства відповідно до типів легітимності політичної влади Ви можете назвати?
4. Назвіть приклади найбільш успішних політичних лідерів в історії України, у світі загалом. Обґрунтуйте свій вибір.
5. Які типи лідерства найбільш характерні для сучасної України?

Тема 3.9. Демократія: теорія і реальність (2 години)

План

1. Підходи до визначення демократії.
2. Принципи (ознаки) демократії.
3. Переваги та недоліки основних форм демократії.
4. Основні концепції демократії.
5. Загальні моделі демократизації суспільства (лінійна, циклічна, діалектична).

Література: 2, 6, 14, 30

Ключові слова: демократія, представницька демократія, вибори, референдум, ідентитарна демократія, ліберальна демократія, соціалістична демократія.

Методичні рекомендації

Проілюструйте багатоманітність тлумачень демократії. Охарактеризуйте нормативний та описовий (описово-емпіричний) підходи до визначення демократії. Визначте основні принципи (ознаки) демократії.

Опишіть основні форми демократії: ідентитарна (плебісцитарна, пряма) і репрезентативна (представницька). Визначте переваги та недоліки основних форм демократії, надбання та недоліки сучасної плюралістичної демократії.

СЛОВНИК

Референдум

Опишіть основні концепції демократії. Колективістська (тоталітарна), особистісна (ліберальна), плюралістична (теорія зацікавлених груп). Характерні риси основних концепцій демократії. Демократія як форма держави і як механізм політичної влади.

Перевірте себе! Чи знайомі Вам слова: *плебісцит, поліархія*?

Заповніть подану нижче таблицю прикладами, які б ілюстрували переваги та недоліки демократії.

Переваги та недоліки демократії

Переваги	Недоліки

Контрольні питання

1. Що таке демократія?
2. Що таке поліархія? Хто і з яких причин розробив концепцію поліархії?
3. Які основні принципи демократії?
4. У чому полягає різниця між нормативним та описовим розумінням демократії?
5. У чому переваги та недоліки прямої та представницької демократії?
6. Чому в сучасному світі сфера застосування прямої демократії є обмеженою?
7. Чи є Україна демократичною державою?

Тема 3.10. Вибори та виборчі системи (2 години)

План

1. Поняття виборів та їхнє місце у формуванні та функціонуванні демократичної держави.
2. Функції виборів.
3. Принципи виборчого права та демократичної організації виборів.
4. Типи виборчих систем.
  - а) мажоритарна виборча система;
  - б) пропорційна виборча система;
  - в) змішана виборча система.

Література: 2, 6, 14, 30

Ключові слова: вибори, виборча система, мажоритарна система, пропорційна система, змішана система, виборчий бюлетень.

Методичні рекомендації

Охарактеризуйте поняття виборів та їхнє місце у формуванні та функціонуванні демократичної держави.

Визначте функції виборів, принципи виборчого права та демократичної організації виборів. Опишіть вибори як інструмент політичного маніпулювання та переходу до демократії.

СЛОВНИК

Вибори

Охарактеризуйте основні типи виборчих систем. Мажоритарна виборча система. Пропорційна виборча система. Змішана виборча система.

Таблиця 3.10.1

Результати президентських виборів в Україні

Рік	Переможець та % голосів, набраний у 1 і 2 турах	Переможений у 2 турі та % голосів, набраний у 1 і 2 турах

Таблиця 3.10.2

Результати останніх парламентських виборів в Україні

Місце	Партія	Кількість місць у парламенті	Відсоток набраних голосів

Контрольні питання

1. Що таке вибори?
2. У чому полягають принципові відмінності між пропорційними та мажоритарними виборчими системами?
3. Які принципи проведення вільних демократичних виборів?
4. За якою виборчою системою обирають Президента України?
5. За якою виборчою системою обирають Верховну Раду України?
6. За якою виборчою системою обирають міських голів в Україні?

Тема 3.11. Система міжнародних політичних відносин (2 години)

План

1. Міжнародна політика та міжнародні відносини.
2. Основні напрями в науці про міжнародні відносини. Політичний ідеалізм, політичний реалізм, модернізм.
3. Міжнародні організації. Поняття та типології.
4. Провідні міжнародні організації сучасності.
5. Геополітика як складова політичної науки. Основні парадигми геополітики.
6. Україна в сучасній системі геополітичних відносин.
7. Політичні аспекти глобальних проблем сучасності.

Література: 2, 5, 6, 14, 30

Ключові поняття: баланс сил, війна, глобалізм, глобальні проблеми сучасності, дипломатія, європейська інтеграція, зовнішня політика, міжнародна безпека, міжнародне право, міжнародні відносини, міжнародні організації, розвиток, стійкий розвиток.

Методичні рекомендації

Дайте визначення поняттям «міжнародна політика» та «міжнародні відносини». Визначте сутність понять «світова політика», «зовнішня політика». Опишіть міжнародні відносини як явище політики. Визначте основні напрями досліджень у науці про міжнародні відносини. Охарактеризуйте політичний ідеалізм, політичний реалізм, модернізм.

Перевірте себе! Чи знайомі Вам слова та аббревіатури: *ЄС, ООН, НАТО, ОДКБ, СОР, МФВ, ГУАМ, вето, дипломатія?*

Охарактеризуйте міжнародні організації та їхні різновиди, провідні міжнародні організації сучасності.

Дайте визначення і назвіть етапи становлення та основні категорії геополітики. Поясніть дуалізм суші і моря та його концептуалізацію в класичній геополітиці.

Охарактеризуйте місце України в геополітичній стратегії світового товариства та геополітичні аспекти становлення незалежної України.

Практикум (завдання для самостійного виконання)

Позначте на геополітичну структуру світу за Г. Маккіндером: хартленд, внутрішній півмісяць, зовнішній півмісяць, світовий острів.

Умовні позначки:

Контрольні питання

1. Що таке міжнародні відносини?
2. У чому полягає специфіка міжнародних відносин?
3. У чому полягає відмінність між політичним реалізмом та політичним ідеалізмом?
4. Хто з вчених розробив концепцію національних інтересів?
5. Що таке міжнародна організація?
6. Коли виникають міжнародні організації?
7. Коли Україна стала державою-членом ООН?
8. Які країни мають право вето в Раді Безпеки ООН?
9. Чи є Україна членом ЄС?
10. Членом яких військових блоків є Україна?
11. Що таке геополітика?
12. Які чотири основні парадигми геополітики?

Питання до іспиту

---

1. Предмет та об'єкт політології, підходи до їх визначення.
2. Місце та специфіка політології в системі гуманітарних наук: взаємозв'язок та взаємозалежність.
3. Структура політичної науки.
4. Основні парадигми політичної науки.
5. Система методів політології.
6. Політика як суспільне явище: підходи до визначення.
7. Структура політики. Суб'єкти і об'єкти політики.
8. Типи та рівні політики. Функції політики.
9. Політичні ідеї мислителів Стародавнього Китаю: Конфуцій, Шан Ян, Лао Цзи.
10. Політичні ідеї у Стародавній Індії: брахманізм та «Закони Ману», буддизм.
11. Політичні погляди Платона та його моделі ідеальної держави.
12. Політичні ідеї Аристотеля.
13. Політична думка та світоглядні ідеї Стародавнього Риму (Цицерон).
14. Політична думка часів Середньовіччя (Аврелій Августин, Фома Аквінський, Марсилій Падуанський).
15. Політичні ідеї Н. Макіавеллі.
16. Політичні ідеї Т. Гоббса та Дж. Локка.
17. Політичні ідеї Ш. Монтеск'є.
18. Політична думка Київської Русі.
19. Політичні ідеї С. Оріховського.
20. Українська політична думка періоду козацько-гетьманської доби.
21. Політичні ідеї Кирило-Мефодіївського братства.
22. Український націоналізм початку ХХ ст.
23. Монархічно-гетьманська концепція В. Липинського.
24. Теорія національного самовизначення М. Грушевського.
25. Політичні ідеї В. Винниченка.
26. Політична влада, її форми та функції.
27. Характеристики та ресурси політичної влади.
28. Типи легітимності політичної влади та проблема забезпечення її легітимності.
29. Принцип розподілу влади та її історичні форми.

30. Поняття «політичної системи суспільства» та її функції. Схема політичної системи за Д. Істоном.
31. Структура політичної системи, її підсистеми.
32. Типології політичних систем.
33. Поняття політичного режиму: його сутність та основні компоненти.
34. Типології політичних режимів.
35. Поняття держави, її ознаки.
36. Теорії походження держави.
37. Структура та функції держави.
38. Форми державного правління та форми територіального устрою.
39. Типи держав. Принципи соціальної, правової держави.
40. Громадянське суспільство: поняття та структура.
41. Сутність політичних партій, їхнє походження та роль у політичному процесі.
42. Типи політичних партій.
43. Поняття та типи партійних систем.
44. Проблеми розвитку багатопартійної системи в Україні.
45. Громадські організації та рухи.
46. Поняття, структура і функції політичної культури.
47. Поняття політичної ідеології та основні різновиди політичних ідеологій.
48. Поняття, основні етапи та типи політичної соціалізації.
49. Соціально-політична стратифікація суспільства та соціальна мобільність.
50. Теорії еліт Г. Моски, В. Парето, Р. Міхельса.
51. Основні напрями сучасних елітарних теорій.
52. Системи рекрутування еліти.
53. Основні концепції політичного лідерства.
54. Класифікація, функції та тенденції розвитку політичного лідерства.
55. Основні концепції демократії. Ознаки демократії.
56. Принципи виборчого права та демократичної організації виборів. Функції виборів.
57. Основні типи виборчих систем.
58. Міжнародна політика та міжнародні відносини. Політичний ідеалізм, політичний реалізм, модернізм.
59. Міжнародні організації. Типології та провідні міжнародні організації сучасності.
60. Україна в сучасній системі геополітичних відносин.

Система оцінювання роботи студентів з дисципліни

І триместр

№	Вид контролю	Максимальна кількість балів	Термін виконання
1	Опитування та виконання практичних завдань на групових заняттях	$9 \times 4 = 36$	Протягом триместру
2	Реферування першоджерел	9	До кінця 10 тижня
3	Модульний контроль у формі контрольних робіт	$3 \times 5 = 15$	4, 8 і 14 тижні
4	Іспит	40	Іспитова сесія

Особливі примітки:

Опитування на групових заняттях – форма контролю, яка дозволяє оцінити вміння студентів самостійно опрацьовувати матеріал та викладати його, відповідати на запитання викладача та колег. Максимальна оцінка за відповідь на семінарському занятті – 4 бали. Критеріями для оцінювання виступають:

- повнота розкриття питання;
- самостійність викладення матеріалу;
- логічність та послідовність відповіді;
- наявність висновків;
- успішність відповідей на додаткові питання викладача.

Оцінка може бути одержана лише за наявності конспекту підготовки до семінарського заняття.

Самостійна робота – виконується в межах групового заняття відповідно до його тематики. Мета полягає у закріпленні і перевірці знань з великих за обсягом матеріалу тем.

Критеріями для оцінювання виступають:

- повнота розкриття теоретичної частини питання;
- наявність прикладів;

- знання першоджерел та авторів, які працювали над заданою проблемою;
- викладення власної думки щодо проблеми;
- наявність висновків.

Реферування виконується від руки в зошиті. Виділяються поля у розмірі 8 клітинок, у яких студент викладає власну думку щодо прочитаного. Обов'язково після кожного законспектованого першоджерела робляться висновки до однієї сторінки.

Критеріями для оцінювання виступають:

- повнота опрацювання першоджерела;
- викладення власної думки щодо проблеми;
- наявність висновків.

Контрольна робота передбачає перевірку вивченого студентами матеріалу, проводиться під час групових занять.

Критеріями для оцінювання виступають:

- повнота розкриття теоретичної частини питання;
- наявність прикладів;
- знання категоріального апарату;
- знання першоджерел та авторів, які працювали над заданою проблемою;
- викладення власної думки щодо проблеми;
- наявність висновків.

Рекомендована література

---

1. Андрущенко В. П. Політологія: наука про політику : підручник для вищої школи / В. П. Андрущенко, В. Г. Кремень (ред.), М. І. Горлач (ред.). – 3-тє вид., виправ. та доп. – К.; Х. : Єднорог, 2001. – 640 с.
2. Бабкіна О. В. Політологія : посібник для студ. вузів / О. В. Бабкіна (ред.), В. П. Горбатенко (ред.). – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 366 с. – (Гаудеамус).
3. Бебик В. М. Політологія для політика і громадянина / В. М. Бебик. – К. : МАУП, 2004. – 424 с.
4. Бебик В. М. Політологія: теорія, методологія, практика : підручник / В. М. Бебик. – К., 1997. – 245 с.
5. Брегеда А. Ю. Політологія : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / А. Ю. Брегеда. – К., 1999. – 108 с.
6. Вегеш М. М. Політологія : підручник / М. М. Вегеш (ред.). – 3-тє вид., перероб. і доповн. – К. : Знання, 2008. – 384 с.
7. Гелей С. Д. Політологія : навч. посіб / С. Д. Гелей, С. М. Ругар. – 7-ме вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 415 с. – Бібліогр. : С. 414–415.
8. Дзюбко І. С. Політологія у схемах, таблицях, визначеннях : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І. С. Дзюбко (заг.ред.) ; Європейський ун-т. – 3-тє вид., доопр. і доп. – К. : Видавництво Європейського університету, 2002. – 178 с. : рис. – Бібліогр. : С. 170–177.
9. Кирилюк Ф. М. Політологія: історія та методологія : підручник для студ. вищих навч. закл. / Ф. М. Кирилюк (заг.ред.). – К. : Здоров'я, 2000. – 630 с. : іл. – Бібліогр. : С. 624–629.
10. Кирилюк Ф. М. Українська політологія : Витоки та еволюція / Ф. М. Кирилюк (ред.) ; Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. Політологічний центр. – К. : Варта, 1995. – 328 с.
11. Кирилюк Ф. М. Політологія Нової доби : посібник / Ф. М. Кирилюк. – К. : Видавничий центр «Академія», 2003. – 304 с. : іл. – (Серія «Альма-матер»). – Бібліогр. : С. 277–283.
12. Кирилюк Ф. М. Політологія Ренесансу : навч. посіб. / Ф. М. Кирилюк. – К. : Знання, 2000. – 200 с.
13. Кирилюк Ф. М. Політологія середньовіччя : навч. посіб. / Ф. М. Кирилюк ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Філософський факультет. Кафедра політології. – К. : Тов-во «Знання» України, 2000. – 256 с.

14. Кирилюк Ф. М. Політологія : підруч. для вищих навч. закл. III-IV рівнів акредитації / Ф. М. Кирилюк. (ред.). – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Здоров'я, 2004. – 775 с.
15. Кирилюк Ф. М. Стародавня політологія : навч. посіб. / Ф. М. Кирилюк. – К. : Тов-во «Знання України», 2000. – 192 с.
16. Колісніченко А. І. Історія держави і політико-правових вчень Стародавньої Греції та Риму : навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти, що навч. за напрямом політологія та правознавство / А. І. Колісніченко. – Миколаїв : Видавництво МФ НаУКМА, 2002. – 274 с.
17. Колодій А. Політологія : підруч. для вищ. закл. освіти / А. Колодій (наук.ред.). – К. : Ельга-Н, 2000. – 582 с.
18. Кухта Б. Політологія. Історія і теорія політичної науки : курс лекцій / Б. Кухта. – Л. : Кальварія, 2004. – 272 с. – Бібліогр. : С. 259–268.
19. Нерсисянц В. С. История политических и правовых учений / В. С. Нерсисянц. – М. : Норма, 2009. – 704 с.
20. Піча В. М. Політологія : підручник для студ. вищ. закладів освіти / В. М. Піча, Н. М. Хома. – 5-те вид., стереотип. – Л. : Новий Світ-2000, 2008. – 304 с. – (Вища освіта в Україні). – На обкл. авт. не зазнач. – Бібліогр. : С. 298–303.
21. Піча В. М. Політологія : конспект лекцій : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. освіти. – 2-ге вид., доп. / В. М. Піча, Н. М. Хома. – Л. : Новий Світ-2000, 2003. – 172 с.
22. Піча В. М. Політологія : конспект лекцій : навч. посіб. для студ. вузів / В. М. Піча, Н. М. Хома. – К. : Каравела, 1999. – 166 с.
23. Піча В. М. Політологія : навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти I-IV рівнів акредитації / В. М. Піча, Н. М. Хома. – 2-ге вид., виправ. і доп. – К. : Каравела, 2001. – 344 с.
24. Піча В. М. Політологія : Типові питання та відповіді з лекційного курсу : навч. посібник для студ. вузів освіти, аспірантів і викладачів / В. М. Піча. – К. : Каравела, 2002. – 175 с. : іл. – (Вища освіта в Україні). – Бібліогр. : С. 172–174.
25. Політологія. Кінець XIX – перша половина XX ст. : Хрестоматія / О. І. Семків (ред.), О. І. Семків (уклад.). – Львів : Світ, 1996. – 800 с.
26. Політологія : підруч. для вищ. навч. закл. / А. Колодій (наук. ред.). – 2-ге вид., перероб. та доп. – К. : Ельга ; Ніка-Центр, 2003. – 664 с.
27. Политология : хрестоматія / М. А. Василик (ред.), М. А. Василик (сост.), М. С. Вершинин (сост.). – М. : Гардарики, 1999. – 843 с.

28. Пугачев В. П. Введение в Политологию / В. П. Пугачев, А. И. Соловьев. – Издание третье, переработанное и дополненное. – Москва : АСПЕКТ ПРЕСС, 2000. – 372 с.
29. Рябов С. Г. Політологія : словник понять і термінів / С. Г. Рябов. – 2-ге вид. перероб. і доп. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – 253 с.
30. Сазонов М. І. Політологія : навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / М. І. Сазонов (упоряд. та ред.) ; Харківський держ. ун-т. – Х. : Фоліо, 1998. – 735 с.
31. Скиба В. Вступ до політології: Екскурс в історію правничо-політичної думки / В. Скиба, В. Горбатенко, В. Туренко. – К. : Основи, 1998. – 718 с.
32. Якушик В. М. Різновиди політичних режимів / В. М. Якушик // Віче. – 1995. – № 9. – С. 129–133.

Додаткова література

33. Арістотель. Політика / Арістотель. – К. : Основи, 2000. – 239 с.
34. Арон Р. Демократия и тоталитаризм / Р. Арон. – М. : Текст, 1993. – 303 с.
35. Вебер М. Политика как признание и профессия / М. Вебер. Избранные произведения. – М. : «Прогресс», 1990. – С. 707–735.
36. Даль Р. О демократии / Р. Даль. – М. : Аспект пресс. – 2000. – 206 с.
37. Мак'явеллі Н. Флорентійські записки. Державець / Н. Мак'явеллі. – К. : «Основи», 1998. – 492 с.
38. Мухаев Р. Политология / Р. Мухаев. – М. : Изд-во «Приор», 2007. – 495 с.
39. Себайн Дж. Історія політичної думки / Дж. Себайн, Т. Торсон. – К. : «Основи», 1997. – 837 с.
40. Цыганков А. П. Современные политические режимы: структура, типология, динамика : учеб. пособие / А. П. Цыганков. – М., 1995. – 557 с.

Зазначеною літературою студенти можуть користуватися в бібліотеці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили, Обласній науковій бібліотеці ім. О. Гмирьова, Центральній бібліотеці ім. М. Кропивницького. Основні джерела також доступні в електронному вигляді в мережі Інтернет і на кафедрі.

Словник

У процесі наповнення словника слід звернути увагу на те, що джерела, з яких Ви берете визначення термінів, мають бути достатньо авторитетними, а також має бути присутнє правильно оформлене посилання на них.

Нижче наведені приклади оформлення. Випишіть книги, з яких Ви будете брати визначення понять, у нумерований список на наступній сторінці, а потім після кожного визначення в квадратних дужках вкажіть номер джерела та сторінку, з якого воно взято, наприклад, [8, с. 10].

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	1. Коренівський Д. Г. Дестабілізуючий ефект параметричного білого шуму в неперервних та дискретних динамічних системах / Коренівський Д. Г. – К. : Ін-т математики, 2006. – 111 с. – (Математика та її застосування) (Праці / Ін-т математики НАН України ; т. 59). 2. Матюх Н. Д. Що дорожче срібла-золота / Наталія Дмитрівна Матюх. – К. : Асамблея діл. кіл : Ін-т соц. іміджмейкінгу, 2006. – 311 с. – (Ювеліри України ; т. 1).
Два автори	1. Матяш І. Б. Діяльність Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині : історія, спогади, арх. док. / І. Матяш, Ю. Мушка. – К. : Києво-Могилян. акад., 2005. – 397, [1] с. – (Бібліотека наукового щорічника "Україна дипломатична" ; вип. 1).
Без автора	1. Історія Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря / [авт. тексту В. Клос]. – К. : Грані-Т, 2007. – 119 с. – (Грані світу).
Багатотомний документ	1. Історія Національної академії наук України, 1941–1945 / [упоряд. Л. М. Яременко та ін.]. – К. : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2007 – .– (Джерела з історії науки в Україні). Ч. 2 : Додатки – 2007. – 573, [1] с.

Словники	1. Географія : словник-довідник / [авт.-уклад. Ципін В. Л.]. – Х. : Халімон, 2006. – 175, [1] с.
Частина книги, періодичного, продовжуваного видання	1. Козіна Ж. Л. Теоретичні основи і результати практичного застосування системного аналізу в наукових дослідженнях в області спортивних ігор / Ж. Л. Козіна // Теорія та методика фізичного виховання. – 2007. – № 6. – С. 15–18, 35–38.
Електронні ресурси	1. Бібліотека і доступність інформації у сучасному світі: електронні ресурси в науці, культурі та освіті : (підсумки 10-ї Міжнар. конф. «Крим-2003») [Електронний ресурс] / Л. Й. Костенко, А. О. Чекмарьов, А. Г. Бровкін, І. А. Павлуша // Бібліотечний вісник – 2003. – № 4. – С. 43. – Режим доступу до журн. : http://www.nbuv.gov.ua/articles/2003/03klinko.htm .

Список літератури до словника

№	Назва роботи, з якої взято визначення

Терміни

1. Авторитаризм
2. Агрегування інтересів
3. Артикуляція інтересів
4. Біхевіоризм
5. Брахманізм
6. Буддизм
7. Вибори
8. Виконавча влада
9. Громадська організація

10. Громадянське суспільство

11. Демократія

12. Держава

13. Державна влада

14. Законодавча влада

15. Конфедерація

16. Легітимність влади

17. Легальність влади

18. Міжнародні відносини

19. Місцеве самоврядування

20. Монархія

21. Охлократія

22. Партийна система

23. Поділ влади

24. Політика

25. Політична влада

26. Політична діяльність

27. Політична еліта

- 28. Політична ідеологія
- 29. Політична культура
- 30. Політична партія
- 31. Політична система
- 32. Політична соціалізація
- 33. Політична стратифікація
- 34. Політичне лідерство
- 35. Політичний інститут
- 36. Політичний процес

37. Політичний режим

38. Політологія

39. Правова держава

40. Республіка

41. Референдум

42. Соціальна стратифікація

43. Теократія

44. Тоталітаризм

45. Унітарна держава

46. Федерація

47. Форма державного правління

48. Форма територіального устрою

Термінологічний словник дисципліни

Українська	Російська	Англійська
Авторитаризм	Авторитаризм	Authoritarianism
Анархізм	Анархизм	Anarchism
Бюрократія	Бюрократия	Bureaucracy
Вето	Вето	Veto
Виборча система	Избирательная система	Electoral system
Виконавча влада	Исполнительная власть	Executive power
Влада політична	Власть политическая	Political power
Геополітика	Геополитика	Geopolitics
Громадянське суспільство	Гражданское общество	Civil Society
Демократія	Демократия	Democracy
Держава	Государство	State
Держава правова	Государство правовое	Lawful state
Державний устрій	Государственное устройство	Polity
Діяльність політична	Деятельность политическая	Political activity
Еліта політична	Элита политическая	Political elite
Законодавча влада	Законодательная власть	Legislature
Ідеологія	Идеология	Ideology
Імперія	Империя	Empire
Імпічмент	Импичмент	Impeachment
Коаліція	Коалиция	Coalition
Компроміс	Компромисс	Compromise
Консенсус	Консенсус	Consensus
Конституція	Конституция	Constitution
Конформізм	Конформизм	Conformity
Кооптація	Кооптация	Co-optation
Корупція	Коррупция	Corruption
Космополітизм	Космополитизм	Cosmopolitanism
Легальність	Легальность	Legality
Легітимність	Легитимность	Legitimacy

Вступ до політології

Лібералізм	Либерализм	Liberalism
Лідер політичний	Лидер политический	Political leader
Мажоритарна система	Мажоритарная система	Majority system
Мандат	Мандат	Mandate
Ментальність	Ментальность	Mentality
Міграція	Миграция	Migration
Мілітаризація	Милитаризация	Militarization
Націоналізм	Национализм	Nationalism
Незалежність	Независимость	Independence
Нейтралітет	Нейтралитет	Neutrality
Нігілізм	Нигилизм	Nihilism
Опозиція	Оппозиция	Opposition
Охлократія	Охлократия	Ochlocracy
Партія політична	Партия политическая	Political party
Парламент	Парламент	Parliament
Патріотизм	Патриотизм	Patriotism
Плюралізм	Плюрализм	Pluralism
Плебісцит	Плебисцит	Plebiscite
Поділ влади	Разделение власти	Powers Deviding
Політика	Политика	Politics
Політологія	Политология	Political science
Пропорційна система	Пропорциональная система	Proportional system
Процес політичний	Процесс политический	Political process
Республіка	Республика	Republic
Самоврядування	Самоуправление	Self-government
Тоталітаризм	Тоталитаризм	Totalitarism
Унітарна держава	Унитарное государство	Unitary state
Федерація	Федерация	Federation
Фракція	Фракция	Fraction
Цивілізація	Цивилизация	Civilization
Шовінізм	Шовинизм	Chauvinism

Відповідність підсумкових триместрових рейтингових оцінок у балах оцінкам за національною шкалою та шкалою ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90 – 100	відмінно	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)
82 – 89	добре	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)
75 – 81		C	Добре (в загальному вірне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)
66 – 74	задовільно	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)
60 – 65		E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)
35 – 59	незадовільно	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання)
1 – 34		F	Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Навчальне видання

**Роман В'ячеславович
Чупрін**

ВСТУП ДО ПОЛІТОЛОГІЇ

Методичні рекомендації

Випуск 231

Редактор, технічний редактор *Ю. Рябова*. Комп'ютерна верстка *А. Іщенко*.
Друк *О. Гончарова*. Фальцовально-палітурні роботи *М. Тельних*.

Підп. до друку 17.12.2014 р.
Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Умовн. друк. арк. 5,35. Обл.-вид. арк. 2,41.
Тираж 50 пр. Зам. № 4547.

Видавець і виготовлювач: ЧДУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chdu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3460 від 10.04.2009 р.